

ՏԱՐԱԶԸ ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒԹ ՀԱՐԱԹՐ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

№ 27 կիրակի յուլիսի 30

վեցերորդ տարի 1895

Ա Ն Տ Օ Ն Ո Ղ Տ Ո Ւ Ն Ի

Յղիպտոսում, որպէս յայտնի է արտոնութիւնից, կային շատ հացեր. դեռ 1077 թւին երբ Գրիգոր Պահաւունի կաթողիկոսը գնում է Յղիպտոս, այնտեղի հաց ազգաբնակիւթեան թիւը 30,000-ից անց էր: Այժմ էլ Յղիպտոսում կան բաւական հացեր և ունեն իրանց ազգային հաստատութիւնները, ուսումնարանները և այլն:

1865 թ. «Հայրենասէրի» նախկին խմբագիր Աբրահամ Մուրադեանն Յղիպտոսում առաջին անգամ հրատարակում է «Արմաւենի» անունով մի կիսամսեայ լրագիր. սակայն «Արմաւենու» ուսերը նոյն տարուայ վերջերս իսկ չորացան և ամբողջ 24 տարի Յղիպտոսի հաց հասարակութիւնը մնաց առանց իր սեպհական օրգանի, մինչ 1889 թ. երբ յայտնուեց մի վառվռուուն երիտասարդ, որ յանձն է առնում թարգման հանդիսանալ ժողովրդի պահանջներին և ձեռք է առնում հասարակական գործիչի ծանր պաշտօնը:

Նա Անտօն Ռշտունին էր:

Անտօն Ռշտունին անչափ մարդ էր. նա երկար տարիներ գործել էր իր բուն հայրենիքում, հայտնաբերում:

երկար տարիներ բարեխղճութեամբ վարել էր դաստիարակչի և ուսուցչի պաշտօնը Ալիկիւտում և ուրիշ հայա-

բնակ քաղաքներում: Նա իր հայրենիքում թողել է մի պաշտօն անուն, իրի հայրենիքի հարազատ որդի, շիտակ մարդ: Այլ ևս չենք չիշում նրա Կ. Պոլսում, Գահիրեում, Ալեքսանդ-

րիայում և այլ քաղաքների հաց դալթականութեան շրջաններում նրա վարած ազգային և հասարակական պաշտօնները:

Սա ի Տէր հանգուցեալ Մկրտիչ կաթողիկոսը տեսնելով Անտօն Ռշտունու բնական ձիրքերը, նրա ժողովրդականութիւնը և ջերմ ազգասիրութիւնը, բազմիցս առաջարկել էր նրան քահանայ սկզբում թէ և նա ցանկանում էր, բայց հակառակիքը նրան ուրիշ բախտ էր վիճակել... Նա պէտք է իր հայրենիքին ծառայէր .. և ծառայէր...

Անտօն Ռշտունին 1889 թւին Յղիպտոսի Ալեքսանդրիայում սկսեց հրատարակել «Նեղոս» անունով մի շաբաթաթիւ երկու: «Նեղոսի» առաջին համարները անասելի բնդունելութիւն զտան թէ մամուլի և թէ հասարակութեան կողմից, մանաւանդ նրա քննադատական ուղղութիւնը և այլն. և նա ձգտում է ուսումնասիրել հաց ժողովրդի կեանքը:

«Նեղոսը» ուսումնասիրում էր ազգային, հասարակական, քաղաքական կեանքը, մտնւում էր պաճուճած գիմակի տակ քօղարկող սև հողիներին և հասարակական իրաւունքները միայն իրանց սեպհականը հաշակող և

«ազգային» կոչումը կրեստներին: Եւ հէնց այդ ուղղութեան պատճառով նա զոհ գնաց մի դաւադրութեան...

Այսինքն ժամանակում առաջ եկան երկու կուսակցութիւններ, որոնցից մինի պարագլուխը «Նեղոսն» էր: Այդ երկու կուսակցութիւններն էլ ճաշակեցողութեան հասան, խիստ կերպով սկսեցին մաքառել միմեանց դէմ: Գործերի այս ընթացքում դադարման դատաւարութեան նոր ծաղկած «Նեղոսը», չընայելով հայազն հռչակաւոր Նուբար փաշայի ջանքերին, որը ամեն կերպով աշխատում էր օգնել «Նեղոսի» ճաղկելուն: Ինքը խմբագիրն էլ մի դաւադրութեան զոհ գնաց: Նա երկար տարիներ բանտարկեցաւ:

Անտոն Ռշտունին 1891 թւին դառնում էր Յունաստանում, և Աթէնքում փորձ է անում նորից մի լրագիր հրատարակել, բայց տպարան չըլինելու պատճառաւ վիճագրութեամբ այնտեղ «Ասպարէզ» անունով մի կիսամեայ պատկերազարդ լրագիր է հրատարակում, որից միայն մի քանի համար է հրատարակւած: «Ասպարէզը» ունէր զաւելջտական բնաւորութիւն. նրա նկարները և որախօսութիւնները վերին աստիճանի ազդու և կծու էին: Այնուհետև Անտոն Ռշտունին բանտարկուած էր Կ. Պոլսի բանտում:

Անտոն Ռշտունին ամուսնացած էր և ունի որդիք, որոնցից մինը այժմ Ներսիսեան դպրանոցում գիշերօթիկ աշակերտ է:

Այստեղ աւելորդ չենք համարում չիշել ոմն Վեռնեանին, որ իր «Հայոց պարբերական մամուլը» գրքում ասում է, թէ Անտոն Ռշտունին գնաց Ռումանիա (?) և Գալացում 1892 թւից սկսեց հրատարակել «Արօր» անունով մի շաբաթաթերթ (?) և քահանայ ձեռնադրելով (?) Անտոն անունը դառնում է Ղեռնդ (?), իսկ Ռշտունի ազգանունը Փափագեան (?): Այդ բոլոր տեղեկութիւնները հաւաքագրողի մտքի ճնշումն են: Նախ որ Անտոն Ռշտունին բոլորովին Ռումանիացում չի եղել, երկրորդ՝ Անտոն Ռշտունին քահանայ չի ձեռնադրւել, երրորդ՝ Ղեռնդ Փափագեան և Անտոն Ռշտունին բոլորովին ուրիշ անձնաւորութիւններ են:

ՋԱՐԵՆՆԻ ՏՈՒՍԱՆԵԱՆ

Աստղիկը գունատ, աստղիկը լացած
Զգտում էր ներքեւ անգուսպ կարօտով,
Ուր լի տիկեան գիրկն անհուն բացած՝
Աճում էր, տակի շողեր գգւելով:

Ծածկւում էր ամպով վառ աստղիկ տրտում,
Խուլ համում էին նրան հեկեկանք,
Տրտունջ և շիթեր, ահուկի դռնին,
Այն տիկեանն էր հեծում անլատակ:

Եւ արշալույսից մինչև արշալույս
Երկնային անհուն տարածութեան մէջ՝
Անշատած սիրոյ հեկեկանքն անլույս
Ծանր տափնապով հնչում էր անլերջ...

ԵՐ. ՊԱՆԵԱՆ

գ ի տ ո ռ ք ի ռ ճ

ԳԻՒԼԵԿՏԻՖԻԿԱՆ ՄԱՏԵՐԻԱԼԻԶՄ

ԿԱՄ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ինչն է մարդկային պատմութեան շարժիչ ուժը, ինչն է նրան առաջ մղողը. ինչն է կառավարում մարդկային պատմութեան շարժումը:

Այս երեք հարցերն էլ միևնոյնն են: Հարկաւոր է գտնել այն սկզբնական էլեմենտը, որ առաջ է մղում ոչ միայն մարդկային կեանքը, այլ և ամեն մի կենդանի արարածի, ամեն մի օրգանիզմի:

Մինչև անցեալ XVIII դարը մարդկային պատմութիւնը չէր համարւում մի գիտութիւն: «Պատմութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ անցեալ դէպքերի յիշումն, մի հարստի էրուզեացի», ասում էր Գալմերը: Արիստոտէլի «ամեն բան բովանդակող» հանճարն անգամ այդպէս էր մտածում պատմութեան մասին: Եւ միթէ կարելի էր պահանջել հին, կլասիքական դարերից, որ նրանք տեսնեն մարդկային պատմութեան տակ մի որոշ գիտութիւն, իր օրէնքներով: Այդ անմտութիւն կրկնէր, որովհետև մարդկային գրաւոր պատմութիւնը դեռ շատ կարճ կեանք ունէր, դեռ շատ քիչ էր ուսումնասիրւած, որ հնար լինէր գտնել, զուրա քաշել լայն ընդհանրացումներ, տիեզերական օրէնքներ: Նրանց մտաւոր հարկոնք իրանց երջանիկ հելլագայից շատ էլ հեռու չէր թռչում: Իսկ թուած ժամանակն էլ հերոգոտի Պլուտարքի և այլոց նման լեզնապանք ու միջոց էր հաւաքում զանազան ամազօնականքի, ձիամարդկանց և այլ հրէշաւորութիւնների մասին, համեմատած Եգիպտոսի, Ատրեստանի և այլ երկրների կեանքի մասին եղած այժմ շատ թանկագին տեղեկութիւնների հետ միասին: Ասում ենք, նրանցից չէր կարելի պահանջել պատմութեան փիլիսոփայութիւն, որովհետև փաստական նիւթ չ'ունէին, եղածը չափազանց անբաւարար և աղքատ էր «ընդհանուր օրէնքներ» հանելու համար:

Վրայ է հասնում զանազակոտ միջին դար

րին համարձակ կարելի է համարել «Եւրոպական չինականութիւն»։ Այդ երկար պերիօդում Եւրոպայի համարեաւ անշարժ էր։ Նրան ժամանակ էր հարկաւոր հին դարերում յոյն և հռոմէական հանձարներին ձեռք բերած սրակական պրոպրիետար իւրացնել, դարձնել «ծառայական պրօպրիետար», ընդհանրացնել ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Եւ միջին դարն այդ կռաւորեց։ Բայց կոյն արդեօք բացարձակ անշարժութիւն։ Ո՛չ։ «Ամեն ինչ շարժում, ամեն ինչ հոսում է, ոչինչ չի կանգնած, ոչ մի բան անփոփոխ չէ։ Միւսնայն սուարկան միշտ փոփոխում է. նա այժմ այն չէ, ինչ մի բուլէ սուաջ էր. ամեն բան զոյւթիւն ունի և միւսնայն ժամանակ զոյւթիւն չունի» — սուում էր յոյն Հերակլիտը, զեռ Քրիստոսից մի քանի դար առաջ։

Միջին դարերը իսառնեցին իրար հին արեւելքը և նոր արեւմուտքը։ Լայնանալ սրեց մարդկային մտքի հորիզոնը։ Մաթեմատիքական և բնական գիտութիւններն աճելով, սուելի զարկ տւին մարդկային մտաւոր հորիզոնի լայնացմանը։

XV և XVI դարերը մեր սուաջ բացին Ամերիկայի ճանապարհը և զրա հետ միատին սկսեց մարդկային նոր պատմութիւնը։ Ի դուր չի համարում «նոր» այդ շրջանը, որովհետեւ այդ շրջանից նոր ձեւեր սուացան տնտեսական կեանքի երեւոյթները. փոխեց նրա մտաւոր հորիզոնը և ալլն և ալլն։

Սկզբնական քաղաքակրթութիւնները, որ նա և սմենահներն են, միշտ ծնւել են մեծ-մեծ գետերի ափին։ Եգիպտոսը, Ասորեստանը, Բաբելոնոտանը, Հնդկաստանը, Չինաստանը, նայն իսկ Պարսկաստանը մեղ սպացուց։ Սա քաղաքակրթութեան սուաջին պերիօդն է, որ կնքւած է «գետային պերիօդ» ա-

նունով *)։ Զարժման, հաղորդակցութեան միակ մատչելի, ձեռնտու և անփոփոխ ճանապարհը զեռ ևս միայն զետն էր ներկայացնում, իր հոտանքով։ Կապում էին իրար մի քանի գերաններ, վրան նրաւում և հոտանքով սուաջ վաղում։ Յետ զայր զժաւր էր, մինչև իսկ անկարելի. ծախում էին սպրանքներն էլ, գերաններն էլ և ափերով վերադառնում էին։

Գետային պերիօդին յաջորդում է «ջրային» կամ «ծովային» պերիօդը։ Երբ մարդը կամաց-կամաց սփռում է նաւագարծութիւնը։ Փիւնիկիա, Կարթագէն, Սիցիլիա, Իտալիա, Իսպանիա, Պորտուգալիա, Բելգիա, Հոլանդիա, Անգլիա և այլն — այս պերիօդի մէջն են եղել — մի քանիսը հին դարերում, միւսները միջին և նոր, մինչև այս դարի սկզբները։

Չոգեշարժի զեռոր և նրա վերափոխումը իբրև հաղորդակցութեան միջոց մեղ զլրեց մի նոր պերիօդի մէջ, որ սուելի լայն է քան երկու նախորդները։ Սա ցամաքային կամ աւելի ևս չարմար է սուել տիեզերական պերիօդն է, երբ երկաթուղին ու շոգենաւր, հեռագիրն ու հեռախօսը կրճատում, ամենաչնչին չափերի են հասցնում ահագին հեռաւորութիւնները։

Գուցէ շուտով մարդկութիւնը կրմանի «օդային» պերիօդի մէջ, երբ օդայնացութեան սփինքսն արդէն լուծւած կըլինի... Բայց մենք խօսենք միայն ներկայի և անցեալի վրայ. թողնենք աւալժմ ստաղան։

(Կըշարունակի)

ԽԱԺԱԿ

*) Տես Մեչնիկովի «Les grandes fleurs historiques et lacivilisation»։

ԳԵՂԱՄԻՆՍՏ

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Հաչազգի շնորհալի արձանագործ պ. Դանիէլ Գազեանը, որ չորս տարի է կատարելագործում էր իր արհեստը, իբրև նմուշ իր տաղանդի՝ մի քոյի է պատրաստել տաղանդաւոր պրոֆեսսորներ պ.ս. Մերսիէի և Պուէշի հովանաւորութեամբ, որոնց աշակերտն է եղած։

Քոյի-ի նիւթն է Մասունի ախուր կոտորածը։ Սօտ օրերս պ. Գազեանը զաւու է իր հալրենիք՝ Կովկաս. Որքան կարողացանք իմանալ, յարգելի արձանագործը սկէտք է ընդունէ մաս-

նաւոր պատէրներ։ Յուսալի է, որ կովկասեան հալրեր խրախուսելու են ս. Գազեանին իրանց պատէրներով։

Մանր յուրեր

Կրագիրները հաղորդում են, որ Բ. Դուռը մի քանի զիջումներ է անում հայկական ըէֆօրմները ընդունելու վերաբերութեամբ։ Նա աւարկում է միայն վերահսկողութեան (կոնտրօլի) դէմ։

«Ռէչտերի» գործակալութիւնը հաղորդում է Լոնդոնից, որ մինիստրութեան փոփոխւելով, բրիտական քաղա-

քականութեան հայեցակէտը հալոց խնդրի նկատմամբ չէ փոխւում։

Անգլիայի նոր մինիստրութեան օրգան «Standard» ցուելով սուում է, որ Բոգբերիի կարինէտը աւելի զգացմունքով էր գործում, քան խոհականութեամբ, որովհետեւ իր գործողութիւնները «կասկածաւոր» դաշնակիցների հետ էր կուել Սոլիսբերիին յորդ. Կիմբէրլէյի մի քանի հեռագիրներն է գտել, Բոգբերիի վաւերացրած, հետեւապէս և նա ընդունում է, որ Անգլիան որոշ պարտաւորութիւններով կապւած է և չի կարող չեւ դառնալ։

Պէտք է զեռ համբերել, որովհետեւ Ռսկեղջիւրի զիսլոմամները չեն կարող

մի նահանգ կերպարանափոխել հեռագրով:

«Ռուս. հեռ. գործակալութիւնը» հեռագրում է, որ հայկական խնդրին վերաբերեալ Տաճկաստանը իր վերջին յայտագրի լրացուցիչ բացատրութիւնները ուղարկել է արդէն Ռուսիայի, Փրանսիայի և Անգլիայի ներկայացուցիչներին:

Իտալական դեսպան Աստուլանին, որ եռանդով մասնակցում էր հայկական հարցի յաջող լուծմանը, փախճանեց Կ. Պոլսում: Ազնիւ դեսպանի մահը տխուր տպաւորութիւն թողեց համայն հայերի վրայ: Ս. Պատրիարքը իր ներկայացուցիչներին ուղարկեց ներկայ լինել նրա թաղման շուրջակա տեղերում: Մահը առաջացել է սրտի պաշտումից:

«Ռուս. հեռ. գործակալութիւնը» հեռագրում է վերցնելով «Բէյտերից», թէ «հայկական նահանգներում մրտցնելի ընդհանրական առիթով Բ. Դրան պատասխանը պետութիւններին զիջող լեզուով է գրած. Բ. Դրան ասում է, որ պետութիւնների պահանջած բարենորոգումներից մի քանիսը անիրաւոր են, մասնաւորապէս իրանց հետ կապւած ուժից վեր ծախսերի պատճառով և մասամբ այն պատճառներով, որ նրանք համապատասխան չեն տեղական բարբերին»:

«Անգլո-հայկական կոմիտէտը Կ. Պոլսից տեղեկութիւն է ստացել, թէ անգլիական դեսպանին յանձնարարւած է պահանջել Բ. Դրանից, որ անպայման աղատութիւն տրւի այն բոլոր հայերին, որոնք առանց դատարանի բանտարկւած են քաղաքական շանցանքների համար: Անգլիան, ասում են, պետութիւնների համաձայնութիւնն առաւ, որպէս զի Բ. Դրան ուղարկել մի հաւաքական յայտագիր, որի մէջ, ի միջի այլոց, յայտարարւած կըլինի, թէ քանի որ Թիւրքիան անցոր է պաշտպանելու իր քրիստոնեայ հպատակներին, պետութիւնները վճռեցին անպաղէ անհատներ եւրոպական գլխաւոր կոմիտար Թիւրքիայի արեւելեան-ասիական նահանգները կառավարելու համար: Կոմիտարը կալու

կունենայ բացառապէս պետութիւններին: Նրա գործողութիւնները ենթարկւած կըլինեն առանձին խորհրդի կոնտրոլին Կ. Պոլսում: Կոմիտարի պաշտօնի համար անւանում են բարոն Աօլլալին, Բոսնիայի և Հերցեգովինայի կառավարչին»:

Րէպուբլիկ

«Daily Telegraph» լրագրին հեռագրում են Կ. Պոլսից, թէ Բ. Դրանը ընդունեց մեծ պետութիւնների առաջարկւած լէյթոնների ծրագիրը ամբողջութեամբ: Այդ լրագրի թղթակիցը վերագրում է այս աջողութիւնը Ֆայն եռանդին, որ ցոյց տուց մարկիզ Սոլսբերիին և աւելացնում է, թէ ամենաքիչ, քրիստոնեաները և տաճիկները, ընդհանրապէս ապշած մնացել են: Լրագիրը խորհուրդ է տալիս Բ. Դրան կազմել ինքնավարական և երջանիկ հայաստան, որը կարողանայ լինել իբրեւ մի ձգողական կենդրոն բոլոր երկիրների հայերի համար» **ՀՈՅ. ԲՐ.**

Մարկիզ Սոլսբերիի գրաւոր կերպով առաջարկեց հայկական հանգանակիչ յանձնաժողովին՝ ուղարկել Փոքր-Ասիայի միսիօնարներին հարկաւոր գրամական միջոցները Կ. Պոլսի բրիտանական դեսպանութեան միջոցով: Այդ առաջարկութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառեց Լոնդոնի միսիօնարական շրջաններում, որովհետեւ նրանք նախատեսում են, որ կառավարութեան կողմից ցոյց տւած աջակցի մի համակրութիւն ամենաբարեւար ազդեցութիւն կունենայ բողոքականութեան պրոպագանդայի վրայ» **ՀՈՅ. ԲՐ.**

Մարկիզ Սոլսբերիի մի քանի բարեկամների խնդրներին զիջանելով, Քլադստոն համաձայնեց ասպարէզ գալ հայոց հարցի առիթով օգոստոսի 8-ին Չեստերում կազմակերպող միտինգում: «Times» հաւատացնում է, որ Քլադստոնի ճշդ ուղի կը տայ Սոլսբերիի դիպլոմատիական քայլերին և կապացուցանի սուլթանին, որ ամբողջ բրիտանական ազգը պաշտպանում է անգլիական միսիստրութեան պահանջները: Քաղաքական շրջաններում Քլադստոնի այդ որոշումը և «Times» լրագրի վերոյիշեալ յօդւածը ապացոյց են համարում այն բանի, որ Սոլսբերի

րի միսիստրութիւնը ցանկանում է լրջօրէն առաջ տանել հայոց հարցը:

Չեստերում Քլադստոն մի ճառ արտասանեց, որի մէջ սաստիկ պախաւակում էր տաճիկ իշխանութիւնների ամօթալի գործողութիւնները քրիստոնեաների դէմ հաշտատանում, և ասաց որ բարենորոգումներին վերաբերեալ պահանջները պէտք է չափաւոր լինեն, բայց տաճիկ խոստմունքներին չպէտք է հաւատալ և պէտք է եռանդով գործել:

Ռուս. հ. գործ.

«Բէյտերի» գործակալութեան հաղորդած լուրը, թէ պետութիւններն իրանց հովանաւորութեան տակ են առնում տաճիկ-հայաստանը—դիտաւորեալ անհեթեթութիւն է: Եթէ հայոց խնդիրը վճռուել է հայերի օգտին,—այդ վճիռը կըկայանայ ռէֆորմների այն ծրագրի սահմանում, որ Դրանն առաջարկել են Ռուսիան, Անգլիան և Փրանսիան, և ոչ մի կերպ չի կայանալ հայկական կոմիտէտի Լոնդոնում գործող ազիտատորների դիտաւորութիւնների համաձայն» **ՀՈՅ. ԲՐ.**

Լսում է, թէ տաճիկ-հայաստանի խնդրին վերաբերեալ ընդարձակ բացատրութիւններն աւելի պակաս են գոհացում տալիս պետութիւններին քան երեք դեսպանների ներկայացրած առաջին յայտագիրը: Մեծորանդումի հիմնական կէտերը մերժւած են. ընդունւած են ոչ էական յօդւածները, ինչպէս օր. այն պահանջը, թէ նահանգապետները և նրա օգնականները այն դաւանութիւնից պէտք է լինեն, որը մեծամասնութիւն է կազմում այն վիլայէթում: Կարծում են թէ Դրան իր պետութեան մէջ և արտասահմանում մտքերը խաղաղացնելու համար մտադիր է ընդհանուր բարեփոխութիւնների հերման հրատարակել:

Ռուս. հ. գործ.

Այն կիրիկիացի ասիկար եպիսկոպոսները, որ յանդգնութիւն ունեցան Սաի կաթողիկոսական ընտրութեան դէմ տաճիկ կառավարութեանը բողոքելու, Կիրիկիա հասնելով՝ իրանցից Յովհաննէս եպիսկոպոսին կաթողիկոս հրատարակելու միտում են չղա-

ցել: Ամեն. Իգմիրեան պատրիարքը պաշտօնական գրութեամբ կրկին գրկում է այդ հոգևորականներին Ստի կաթողիկոսական գործում միջամտելու իրաւունքից: Այս մասին դիմած է Վեհ. Հայրապետին, որից անհամբեր պատասխան է սպասուում:

Գեր. Արիստակէս եպ. Սեդրակեանի անւանակոչութեան օրը, յուլիսի 22-ին, անթիւ հեռագիրներ են ուղարկել Նորին Սրբազնութեան, որ այժմ գտնուում է Լենքորանում:

Պրոֆեսոր Անդրէաս Արծրունին Բեր. լինի Աշխարհագրական ընկերութեան նիստում, յատուկ հրաւերով, մի քեֆերատ է կարդացել, որ մեծ հեռաքրքրութիւն է շարժել Կիսնական աշխարհում:

Յուլիսի 25-ին Ախէնից Թիֆլիս հասաւ «Մշակի» նոր հրատարակիչ պրոֆեսոր Անդրէաս Արծրունին:

Կովկասում մետաքսագործների մի խոշոր բնկերութիւն է հիմնւելու:

Տարազի անցեալ համարում տպագրած լուրը ճշգրտեալ Կոստիա Գում. չիւի ինքնասպանութեան մասին, — հերքւում է:

Յուլիսի 27-ին, երկուստարդ հասակում, Թոքախտից վախճանւեցաւ Թիֆլիսում ինժեներ Վ. Մելիք-Աղամեանը: Հանգուցեալը քաղաքային ինժեներ էր: Նա պարտաճանաչ քաղաքացի էր Նախարարի պաշտօնին և համակրելի իր ծանօթները շրջաններում:

Յուլիսի 16-ին Օգեստայում Թոքախտից վախճանուեց վրաց հասարակութեան մէջ յայտնի գործիչ իշ. Դ. Դադիանի: Հանգուցեալը խմբագիր էր «Բուխարիում» հրատարակող «Ջրում» վրացերէն թերթի, որ դադարել էր վաղուց:

Տարաւանից տեղափոխութեան պատճառով, այս անգամ էլ «Տարազը» մի թերթից ենք հրատարակում:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

Անցեալ շաբաթ օրը բժշկ. պ. Բ. Նաւասարդեանը Բաղէնից յուլիսի 21-էն 10 ժ. 30 ր. առ. պ. Դիլոնից մի հեռագիր է ստացել. «Բ. Դուման ընդունեց երեք մեծ պետութեանց առաջարկած ռէֆորմների ծրագիրը»:

Պ. բժշկ. Նաւասարդեանը կիզիչ արեգակին և շոքին չընայած՝ անձամբ այցելել է հայ երեք խմբագրութիւնները և աւետել այս լուրը:

Մի երկու ժամ չանցած՝ փողոցներում վաճառուում էր մի պատու թղթի վրայ տպւած «Արձադանքի» սեպհական հեռագիրը:

«Բաղէն (Վիէննայի մօտ) օգոստ. 2-ին (յուլիս 21-ին) 10 ժ. 30 ր. առ. «Բարձր Դուման ընդունեց երեք մեծ պետութեանց առաջարկած ռէֆորմների ծրագիրը»:

Հարց. 1) Ի՞նչու «Արձադանքի» սեպհական թղթակիցը լրագրին չէ ուղարկել հեռագիրը:

Հարց. 2) Երաշխաւոր է՞ հանելուկ վճռողը, որ մի օր էլ «Արձադանքը» հրատարակական ներողութիւն չի խնդրի և չի խոստովանի, որ պ. Կմիլ Դիլոնը իրան հեռագիր չի ուղարկել և ուրիշի հեռագիրն է նա սեպհականացրել:

Հարց. 3) Քանի վիզիտ է բաց թողել պ. բժշկ. Նաւասարդեանը, որքան քրտինք է թափել: Ո՞րքան դրամական ծախս է արել այդ իր ստացած հեռագրի բովանդակութիւնը ուրիշ քաղաքներ էլ աւետելով:

Հարց. 4) Ո՞րքան վաստակ է ունեցել «Արձադանքը» այդ հեռագիրը, վաճառելով հատը 5 կոպ.

Հարց. 5) Այդ տեսակ հեռագիրներ վաճառում են, թէ՛ ձրի տարածում և աւետում ժողովուրդին: Մանաւանդ երբ այդ ուրիշի սեպհականութիւն է:

Այս հանելուկի առաջին վճռողին կուղարկւի մրցանակ. 1) Միտոր Ատկինի պատկերը: 2) Պ. Փ. Վարդանեանի ֆակսիմիլէն, որ նա «Արձադանքի» աշխատակից չէ: 3) Մի կարտ բլանշ բժ. Նաւասարդեանի հիւանդանոցում միշտ ձրի բժշկւելու: 4) Մի լիազօրութիւն ուրիշի սեպհականութիւնը միշտ իրանը հռչակելու:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԴՐԻՆ

Յուլիսի մէկին վախճանւեց տիֆից մեր սրտակից ընկեր Յովհաննէս Խաչատրեանը, որը ուսանում էր տեղոյս թէալական դպրոցի Զ. դասարանում: Դրա անսկիզկալ մահը մեզ պատճառեց խորին ցաւ և կրակիծ. մի փոքր սփոփանք և մխիթարութիւն ստանալու մտքով հանգանակեցինք մի փոքր գումար, որով գրինք նրա գե-

րեզմանի վրայ մի պսակ, իսկ մնացած փողով ի չիշտտակ հանգուցելուն՝ բաժանող ենք գրում «Մշակ» և «Աղբիւր» թերթերին, խնդրելով շեղ, որ բարեհաճէ, «Աղբիւր» ամսագիրը ուղարկել մի օր և է հայոց ազգային դպրոցի պարագրանին ի չիշտտակ հանգուցեալ Խաչատրեանի: Խնդրում ենք «Աղբիւրը» ուղարկէք 95-ի յունւարի 1-ից մինչև 96-ի յունւարի մէկը:

Բարեհաճեցէք ընդունել 3 ր.:

Ի դիմաց ընկերների

Տ. Եպիսկոպոսեանց

1895 թ. յուլիսի 7. Զուշի.

Հ Ա Տ Ը Ն Տ Ի Ր Մ Տ Ք Ե Ր

Իրանք իրանց համար ամենաներառախ մարդիկ յաճախ ամենախոստովաճանջներն են ուրիշների վերաբերմամբ:

Վարտուռ

Փրանսուէին ամենալաւ տանտիկինն է, նա ունի տաղանդ թէ խոհանոցում և թէ ուղևորում:

Երազները հոգւոյ մորֆին են:

Մարտէլ-Պրէվոտտ

Բարերարութիւնը, որ չի դիպչիլ սրտին, վիրաւորում և զրկում է սնամիտութիւնը:

Կմիլ-դը-ժիլարդէն

Ի՞նչ հրաշալի գիւտ պիտի լինի, եթէ անճաշակութեան դէմ մի պատուաստ գտնուի:

Փրանս. ժող.

Նապոլէօնի պօրութեան զաղտնիքը կայանում էր նրանում, որ ստորադրեալները իրանց նախատակին հասնելու վստահութիւն ունէին:

Գէօթէ

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Ք

Յուլիսի 25 ին Կ. Պոլսում սեղի ունեցաւ Սահակ Մեսրոպի տօնին Իգմիրեան մրցանակի հանդէսը: Ինչպէս անցեալ տարի

գերին աստիճանի անշաջող էին մըցանա-
կի արժանացած երկերը (Էնթերցողները
չեղում են ոմն Լեոնեանի ամենախառնա-
ռակ «Պատմութիւն հայ լրագրութեան»
խմբմանքը, որ Ասկանեան ամբողջ մա-
մուլը ծաղրեց), այս տարի էլ վաչն ա-
չարի մի քանի ոսկի են արժանացրել
Գիւտ քահանայի հրատարակած «Սիմեոն
կաթողիկոսի չիշատակարանը» և գովոր
Ն. Տաղավարեանի «Ծագումն հայ տա-
ռից» աշխատութիւնը:

Ինչպէս յայտնի է, Հաբէշտանից մի
պատգամաւորութիւն հերկայացաւ Ռու-
սիայի կայսրին՝ բարեկամական սերտ կա-
պեր հաստատելու և կարևոր խնդիրների
մասին բանակցելու: Պատգամաւորու-
թիւնը մեծ պարգևներով է հերկայացել:
Բարձրագոյն հրամանով Ալ. քսանդր Նեա-
ցու շքանշան է շնորհւած Հաբէշտանի
ԼԲենելիք թագաւորին. պատգամաւորու-
թեան անդամներին էլ այլ և այլ պատ-
ւանշաններ:

ՃԱՆԱԳԱՐՆԵՐԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Առաջիկայ հոկտեմբերի 1-ից Ասկաս-
եան երկաթուղու տարիֆը էլ բաւական
պակասացրած կըլինի:

	I	II	III
Բաթ.—Բաղու	18—50 կ.	11—10 կ.	7—40 կ.
» Թիֆլ.	10 ր.	6 ր.	5 ր.
» Գանձ.	13 ր.	5—40 կ.	4—40 կ.

Մեր պատկերները

**ԲՐՈՒՆԻԿԵԼԴԵ ԻՐ ԱՄՈՒՍՆՈՒՆ ՈՒ-
ՂԱՐԱՌՈՒ Է ՓՐԵԴԻԿՈՆԴԻ ԴԵՄ ՊԱ-
ՏԵՐԱԶՈՐԵԼՈՒ**

Նկար Մորո գը-Տուր.

Հինգերորդ դարում գերմանական
ժողովուրդի՝ մէջ ամենաուժեղ ցեղը
Ֆրանկներն էին, որոնք ապրում էին
Գալիայում: Այդ ժողովրդի ցեղա-
պետը հրովիկ անունով կազմեց յիշակե-
ների զօրեղ պետութիւնը: Նրա մահից
չնայ երկիրը բաժան բաժան եղաւ իր
գաւակների մէջ և սկսեց եղբայր եղ-
բօր դէմ պատերազմ:

Այդ ժամանակ սկսեց և Ֆրանկնե-
րի երկու թագուհիների՝ Բրունիկելի
և Ֆրեդիգունդի մէջ պատերազմ:

Մեր նկարը այն մոմէնտն է, երբ
Բրունիկելը վառւած վրէժխնդրու-
թեամբ՝ իր ամուսնուն ռազմի դաշտն
է ուղարկում թշնամու դէմ մարտնչե-
լու: Ողևորւած տիկինը զօրքին խրա-
խույս է կարգում և երկում, որ եթէ
նրանք չաղթանակով չը վերադառնան,

նրանց արեան վրէժը մինչև ինքը թա-
գուհին չառնի թշնամիներից և չաղ-
թութեան պատկերով ու խաղաղու-
թեան ձիթենիով չըստակի նրանց
գամբարունները, իր դաշոյնը վաչ չը-
պիտի դնի: Բրունիկելի աւագ որդին
պատերազմ գնացող հօր գորովագութ-
համբոյժներին՝ նոյն խոստումն է ա-
նում:

Ջօրքը կեցցէ է կոչում իր քաջա-
կորին թագուհուն, որի ոտքերի տակ
ապշած նայում են նրա երկու մանուկ-
ները:

Քառասուն ձիւ տարիներ են աե-
ւում այդ պատերազմը: Ռազմի մէջ
սպանւում է Բրունիկելի ամուսինը,
բաց նա հպատակութեան դաշինք չի
կապում թշնամու հետ: Իր գաւակին,
վերջը թոռներին էլ պատերազմ է ու-
ղարկում: Բաց գաւառանու թիւնը, իր
երկրի իշխանների, նախարարների ա-
նարդ մատնութիւնը խաբէութեամբ
թշնամու ձեռն է յանձնում ռազմա-
սէր թագուհուն, որին կատաղի ձիւ
պոչից կապելով՝ թշնամին նահատա-
կում է:

Ս Ո Ւ Ր Հ Ա Ն Դ Ա Կ

Պարիզ. Գ. Զապպեյէք ուղարկել շա-
րունակութիւնը. տպագրութիւնը
կըսկսենք Տարաղի առաջիկայ
Ձե-ից:

« Բժ. Ս. Ստացաք մեր նամակ-
ները:

Լոնդոն. Վարդին Վելտիպէզը
կըստանաք:

« Զակ. Զնորհակալութեամբ ստա-
ցանք ձեր ուղարկած զեկուցա-
ղիւնները, կաշխատենք տպագրել:
Պատկերներից մէկը պոստում
փչացել էր, շատ ցաւում ենք, որ
բաւ չէիք պնդացրել:

Կ. Պոլիս. Մահտեսի Յար. Զատ
շնորհակալ պիտի լինենք, եթէ
շաբաթական երկու անգամ գրէք:

Բագու. Կ. Մ. Մեծագոյն մասը մեր
խոստացած կլիշաների և պատ-
կերների արդէն ստացւած է
Թիֆլիսում և լսմբագրութեանս
գրասենեակում մեր բաժանորդ-
ների համար դրւած են ի ցոյց:
Զատ պատճառներով այդ պատ-
կերների տպագրութիւնն այժմ
անկարելի է: Կըսկսենք տպա-

գրել սեպտեմբերից, որքան հնա-
րաւոր կըլինեն:

Երևան. Թ. Ա. Մեր բաժանորդները
շատ լիք են, ընթերցողները
շատ շատ: Մեզ էլ ընթերցող է
պէտք: Անկեղծ ենք ասում, որ
մեզ համար այնքան էլ կենսա-
կան հարց չէ այսօր բաժանորդ-
ների շատ թիւ ունենալը: Մենք
յոյս ունենք, որ շատ կարճ ժա-
մանակամիջոցում Տարաղը կու-
նենայ այնքան վճարով չայտա-
ւարութիւն, որ իր բոլոր ծախ-
սերը քաւտօրէն կը ծածկի: Միւս
կողմից Տարաղը ջանալու ենք
այնքան ճշիւ հրատարակել, որ
ամենաժառ հալը պարձեալ կա-
րիք ունենայ բաժանորդ գրե-
լու: Պատկերներին և զրաբոտու-
թիւններին միշտ մեր պատաս-
խանը եղել է արհամարհանք:

Լսմբագիր-հրատարակիչ՝

ՏԻԳՐԵՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՐԱՖՖԻԻ

“Ջ Ա Հ Ր Ո Ւ Մ Ա Ր”

Վէպը

Հեղինակի 1871 թ. պատկերով
գլինն է 2 ր.

Բաժանորդները պէտք է ողար-
կեն իրանց բաժանորդաթերթերը
և հասցեն:

Մամուլի տան է և շուտով լոյս կը
տեսնի Հեղինակի

«ԽԱՇԱԿՈՂԻ ՅԻՋԱՏԱԿԱՐԱՆԸ»

Զորս մասերն էլ ամփոփուած կըլինի մի
գրքի մէջ:

Կանխիկ վճարել ցանկացողներին 2 ր.,
խիկ լոյս տեսնելուց յետոյ 2 ր. 50 կ.
Յանկացողները պէտք է գիմեն մեկ՝

Тифлис, АННЪ Раффи.

Ներկայ Ժապանից հրատարակելու է
Թիֆլիսում

Ա. Գ. Բ. Բ. Կ. Ե. Ն. Գ. Ե. Ս.

ՊԱՏԿԱՐԱԶՈՐ

Տարեկան երկու գիրք.
Բաժանորդագիրն է 2 ր.: կամ 5 ֆր.
Գրմել՝ В. ПИШУ. Ерваны
Лалаян է կամ Schouscha, Er-
vand Lalayan.

Հրատարակիչ՝ Ե. ԼԱՆՅԱՆ